

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Studijní opora k předmětu kombinované formy studia

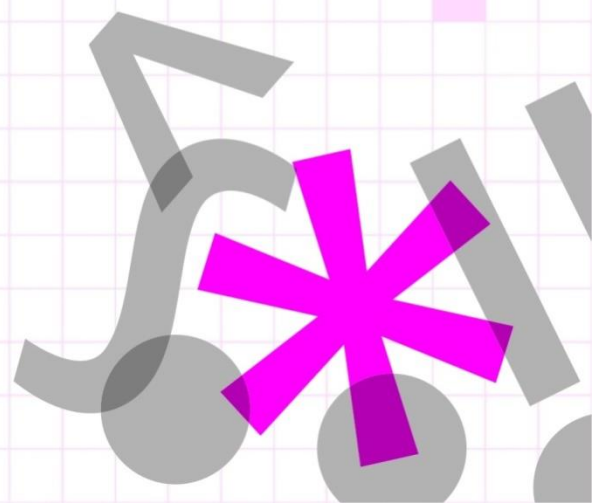
předmět

VÝVOJOVÁ PSYCHOLOGIE

obor

**Sociální pedagogika se zaměřením na výchovnou práci
v etopedických zařízeních**

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Vysvětlivky k používaným symbolům

ÚVOD KE STUDIU PŘEDMĚTU NEBO KONKRÉTNÍHO TÉMATU

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

prověřují, do jaké míry student text a problematiku pochopil, zapamatoval si podstatné a důležité informace

SHRNUTÍ

shrnutí tématu

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

vyzdvihuje důležité či nové termíny, nebo hlavní body, které by student při studiu tématu neměl opomenout

LITERATURA

použitá ve studijním materiálu, pro doplnění a rozšíření poznatků

POŽADAVKY NA UKONČENÍ KURZU

student se zde dozví, jakým způsobem bude kurz ukončen (test, seminární práce, projekt, ústní zkouška apod.)

ÚVOD DO STUDIA PŘEDMĚTU (ANOTACE)

Tato studijní opora není učebnicí ani studijním textem, zprostředkovávající veškeré poznatky, které lze studiem tohoto předmětu získat. Je spíše průvodcem a zdrojem inspirace. Obsahuje seznam všech témat předmětu, jejich cíle, klíčové termíny a kontrolní otázky, jejichž cílem je studium řídit a poskytovat nutnou strukturu. Součástí každého tématu je také seznam doporučené literatury a náměty k zamyšlení.

CÍLE PŘEDMĚTU:

Cílem předmětu je seznámit studenty s klíčovými pojmy a teoriemi vývojové psychologie včetně orientace v základní literatuře. Důraz je kladen nejenom na zvládnutí nutné teorie, ale rovněž na individuální zkušenosti studentů s teoretickými přístupy. Absolvování předmětu vede k objasnění specifik lidské psychiky v jednotlivých vývojových obdobích a zároveň k celostnímu pohledu na fungování osobnosti člověka v průběhu celé ontogeneze.

OSNOVA PŘEDMĚTU:

1. Psychický vývoj. Klíčové pojmy ontogenetické psychologie.
2. Podmínky vývoje lidské psychiky.
3. Vybrané vývojové teorie a periodizace.
4. Psychické vývojové potřeby, deprivace a subdeprivace.
5. Vývojová charakteristika raného dětství.
6. Vývojová charakteristika předškolního věku.
7. Vývojová charakteristika mladšího školního věku. Školní zralost.
8. Vývojová charakteristika prepubescence a pubescence.
9. Vývojová charakteristika adolescence.
10. Vývojová charakteristika mladé dospělosti.
11. Vývojová charakteristika střední a zralé dospělosti.
12. Vývojová charakteristika stárnutí a stáří.
13. Opakování.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

ZÁKLADNÍ LITERATURA

- DRAPELA, V. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-505-9.
- SKORUNKOVÁ, R. *Základy vývojové psychologie*. Hradec Králové: Gaudeamus,

2013. ISBN 978-80-7435-253-9.

- KERN, H. a kol. *Přehled psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-426-5.
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.
- ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, Karolinum, 2004. ISBN 978-80-246-0841-9
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.

DOPORUČENÁ LITERATURA

- BAŠTECKÁ, B. *Klinická psychologie v praxi*. Praha, Portál, 2003. ISBN 80-7178-735-3.
- CORNEAU, G. *Anatomie lásky*. Praha, Portál, 2000. ISBN 80-7178-398-6.
- DAVIDO, R. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. Praha, Portál, 2001. ISBN 80-7178-449-4.
- DYTRYCH, Z. , MATĚJČEK, Z. *Jak a proč nás trápí děti?* Praha, Grada, 1997. ISBN 80-7169-587-4.
- GILLIGAN, C. *Jiným hlasem: o rozdílné psychologii žen a mužů*. Praha, Portál, 2001. ISBN 80-7178-402-8.
- KOLOUCHOVÁ, J., MATĚJČEK, Z. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha, Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.
- KOUKOLÍK, F. *Vzpouza deprivantů*. Praha, Galén, 2006. ISBN 978-80-7262-410-2.
- LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství*. Praha, SZN, 1974. ISBN není.
- MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. Praha, Portál, 2000. ISBN
- MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dítěte*. Praha, Portál, 2000. ISBN
- MATĚJČEK, Z. *Po dobrém nebo po zlém*. Praha, Portál, 2000. ISBN 80-7178-486-9.
- MIŠURCOVÁ, J. *Hra a hračka v životě dítěte*. Praha, SPN, 1989. ISBN není.
- PIAGET, J. *Psychologie dítěte*. Praha, Portál, 2001. ISBN 80-7178-608-X.
- PIAGET, J. *Psychologie inteligence*. Praha, Portál, 1999. ISBN 80-7178-425-7.
- PREKOP, J. *Malý tyran*. Praha, Portál, 2000. ISBN 80-7178-485-0.
- PREKOP, J. *Neklidné dítě*. Praha, Portál, 1994. ISBN 80-7178-019-7.
- SHAPIRO, L. E. *Emoční inteligence dítěte a její rozvoj*. Praha, Portál, 1998. ISBN 80-7178-238-6.
- UŽDIL, J. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Praha, Portál, 2002. ISBN 80-7178-599-7.
- VYGOTSKIJ, L. S. *Psychologie myšlení a řeči*. Praha, Portál, 2004. ISBN 80-7178-943-7.
- WEST, G. K. *Dobrodružství psychického vývoje: kapitoly z vývojové psychologie*. Praha, Portál, 2002. ISBN 80-7178-684-5.

SEZNAM POŽADAVKŮ K ABSOLVOVÁNÍ PŘEDMĚTU

Předmět bude uzavřen udělením zápočtu a zkoušky. Termíny zápočtů budou stanoveny po dohodě s vyučujícím na konci semestru a vypsány ve Fakultním informačním systému. Student předá seminární práci nejpozději týden před zápočtovým termínem.

Požadavky na seminární práci:

Studenti si přečtou současnou odbornou monografickou publikaci, která se váže k tématům vývojové psychologie a písemně v rozsahu 3 normostran formátu A4 ji zhodnotí a zkonfrontují s vlastní zkušeností nebo s jinou publikací. Je možné vybírat podle toho, co studenty zajímá, a podle stupně jejich porozumění odbornému textu, je však nutné dodržet podmínku monografie. Seminární práce budou předloženy týden před zkouškou. Ve studiu budou postupovat v souladu s dostupnou studijní oporou předmětu.

SEZNAM OKRUHŮ KE ZKOUŠCE

1. Psychický vývoj. Klíčové pojmy ontogenetické psychologie.
2. Podmínky vývoje lidské psychiky.
3. Vybrané vývojové teorie a periodizace.
4. Psychické vývojové potřeby, deprivace a subdeprivace.
5. Vývojová charakteristika ranného dětství.
6. Vývojová charakteristika předškolního věku.
7. Vývojová charakteristika mladšího školního věku. Školní zralost.
8. Vývojová charakteristika prepubescence a pubescence.
9. Vývojová charakteristika adolescence.
10. Vývojová charakteristika mladé dospělosti.
11. Vývojová charakteristika střední a zralé dospělosti.
12. Vývojová charakteristika stárnutí a stáří.

Téma č. 1:

Psychický vývoj. Klíčové pojmy ontogenetické psychologie

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Cílem tématu je vymezit předmět vývojové psychologie, definovat základní pojmy a

objasnit jejich význam.

Způsob výuky: *téma je přednášeno v rámci výuky v celém rozsahu.*

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- ontogeneze
- fylogeneze
- antropogeneze
- citlivá období ve vývoji
- vývojová změna

Klíčová slova:

vývoj, kvalitativní a kvantitativní vývojová změna, znaky psychického vývoje

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Předmětem vývojové psychologie je vývoj jedince po celé období jeho ontogeneze, tj. od početí po jeho zánik. Vývoj je definován jako sled kvalitativních a kvantitativních změn v průběhu života jedince. K základním znakům vývoje patří nezvratnost, komplexnost, vzájemná podmíněnost psychického vývoje s vývojem tělesným a přítomnost citlivých období.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.
2. ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.
3. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, Karolinum, 2004. ISBN 978-80-246-0841-9

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Pokuste se vymezit, čím se zabývá vývojová psychologie.

2. Popište rozdíl mezi fylogenezí a ontogenezí.
3. V čem spočívá rozdíl mezi kvantitativní a kvalitativní vývojovou změnou? Ilustrujte na konkrétních případech.
4. Co jsou to citlivá období v ontogenezi člověka? Jaký mají význam?

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 2:

Podmínky vývoje lidské psychiky.

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Cílem tématu je vymezit základní skupiny faktorů determinujících vývoj specificky lidské psychiky, objasnit pojmy dědičnost a prostředí, zrání a učení a pochopit principy jejich významu ve vývoji jedince.

Způsob výuky: *téma je přednášeno částečně v rámci výuky a je doplněno samostudiem. Doporučená doba samostudia je 1 hodina.*

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- determinace
- dědičnost (genetická výbava, genotyp, fenotyp, nervová soustava, instinkty)
- prostředí (socializace, sociální učení, nejvýznamnější socializační činitelé)
- zrání
- učení

Klíčová slova:

determinace, dědičnost, socializace, zrání, učení

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Specificky lidská psychika je determinována dvojím způsobem: dědičností a prostředím. Lidský jedinec přichází na svět jako biologický tvor, vybavený určitými genetickými dispozicemi. Jeho psychika je vázána na činnost organismu, nezbytnou podmínkou jejího vývoje je nervová soustava umožňující zpracovávat podněty z vnějšku i v nitřku organismu a postupně rozšiřovat repertoár chování. Díky sociálnímu prostředí, ve kterém se jedinec vyvíjí, se z něho stává osobnost. Proces formování osobnosti získáváním sociálních zkušeností v kontaktu s jinými lidmi nazýváme socializace. Jejím výsledkem je zvnitřnění vědomostí, norem, postojů, zvyků, pravidel a rolí platných a vyžadovaných v daném společenském prostředí.

Psychický vývoj se realizuje prostřednictvím dvou vzájemně interagujících mechanismů: zrání a učení. Probíhá rozvíjením vrozených dispozic, jejichž zdrojem je dědičnost, v interakci s prostředím, které zprostředkovává sociální učení. Zráním se uskutečňuje program genotypu, který způsobuje, že vývojové změny postupují v určitém, stabilním, pořadí. Učení představuje zkušeností navozené změny v psychických procesech a vlastnostech.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. KERN, H. a kol. *Přehled psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-426-5.
2. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.
3. SKORUNKOVÁ, R. *Základy vývojové psychologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-956-4 .

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Objasněte, jak je determinován vývoj lidské psychiky.
2. Co je podstatou dědičnosti a jak se v procesu ontogeneze realizuje?
3. V čem spočívají vlivy prostředí? Vyjmenujte nejvýznamnější socializační činitele?
4. Jaký je rozdíl mezi genotypem a fenotypem?
5. O čem svědčí příběhy „vlčích dětí“?

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 3:

Významné vývojové teorie a periodizace

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Cílem tématu je seznámit studenty s několika vývojovými teoriemi s důrazem na pochopení kritérií členění a porozumění významu jednotlivých fází. Součástí výuky bude rovněž komparace jednotlivých teorií.

Způsob výuky: *téma je přednášeno částečně v rámci výuky a doplněno samostudiem. Studenti se samostatně seznámí s podrobným obsahem jednotlivých vývojových období a s problematikou psychické deprivace v dětství. Časová dotace pro samostudium: 2 hodiny.*

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- teorie psychosexuálního vývoje (S. Freud)
- teorie psychosociálního vývoje (E. Erikson)
- teorie vývoje inteligence (J. Piaget)
- teorie morálního vývoje (J. Piaget)
- tradiční periodizace psychického vývoje (J. Kuric)

Klíčová slova:

libido, identita, psychosociální konflikt, akomodace, asimilace, formální a konkrétní operace, heteronomní a autonomní morálka, mezníky ve vývoji

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Prezentované periodizace psychického vývoje člení ontogenezi na různý počet fází z hlediska rozdílných kritérií. Někteří autoři „pokrývají“ pouze část ontogeneze jedince (Freud, Piaget), jiní popisují celý životní běh (Erikson). Fredova a Eriksonova periodizace psychického vývoje zahrnuje vývoj celé osobnosti, zatímco Piaget se zaměřuje na rozvoj dílčích psychických funkcí.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. DRAPELA, V. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-505-9.
2. SKORUNKOVÁ, R. *Základy vývojové psychologie*. Hradec Králové:Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-956-4 .
3. KERN, H. a kol. *Přehled psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-426-5.
4. ŘÍČAN, P.*Cesta životem*. Praha:Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.
5. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*.Praha: Portál, Karolinum, 2004. ISBN 978-80-246-0841-9
6. PIAGET, J. *Psychologie dítěte*. Praha, Portál, 2001. ISBN 80-7178-608-X.
7. PIAGET, J. *Psychologie inteligence*. Praha, Portál, 1999. ISBN 80-7178-425-7

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Popište a objasněte teorii psychosexuálního vývoje podle S. Freuda. Co je to libido a jakou úlohu hraje ve vývoji jedince?
2. Popište a objasněte teorii psychosociálního vývoje podle E.H. Eriksona. Co je to

identita a jak se v průběhu života jedince mění? Co je to psychosociální konflikt a jaký je jeho význam ve vývoji jedince?

3. Popište a objasněte teorii vývoje inteligence v pojetí J. Piageta. Jak Piaget vysvětlovat procesy akomodace a asimilace? V čem spočívá rozdíl mezi formálními a konkrétními operacemi?
4. Popište a objasněte teorii morálního vývoje podle J. Piageta. S čím byl podle Piageta úzce spjat morální vývoj? Co je nezbytnou podmínkou k přechodu k morální autonomii?

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 4:

Psychické vývojové potřeby, deprivace a subdeprivace.

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Cílem tématu je seznámit studenty s podstatou a obsahem psychických vývojových potřeb a s důsledky jejich dlouhodobého neuspokojování.

Způsob výuky: *téma je přednášeno částečně v rámci výuky a doplněno samostudiem. Studenti se samostatně seznámí s podrobným obsahem jednotlivých vývojových období a s problematikou psychické deprivace v dětství. Časová dotace pro samostudium: 4 hodiny.*

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- psychické vývojové potřeby v pojetí Z. Matějčka
- deprivace
- subdeprivace
- ústavní a pěstounská péče, SOS dětské vesničky

Klíčová slova:

potřeba trvalé podnětové stimulace, potřeba trvalého vztahu s blízkou pečující osobou, potřeba řádu a smysluplnosti, potřeba někam patřit, potřeba otevřené budoucnosti, deprivace a subdeprivace

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Psychologové se shodují na několika psychických potřebách, které jsou nezbytně důležité pro zdravý vývoj jedince. Tyto potřeby jsou v průběhu ontogenetického vývoje různě naléhavé. V případě, že nejsou dlouhodobě uspokojovány, nastává stav strádání, deprivace. V případě dílčí nedostatečnosti v určité oblasti psychologové hovoří o subdeprivaci. Jedná se o závažné stavy, které u většiny jedinců způsobují nezvratné změny v jejich psychice. Fenomén byl popsán Z. Matějčkem v oblasti ústavní péče. Moderní literatura popisuje zejména následky deprivací na další život jedinců (Koukolník, Drtílová).

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. KOLOUCHOVÁ, J., MATĚJČEK, Z. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha, Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.
2. KOUKOLÍK, F. *Vzpoura deprivantů*. Praha, Galén, 2006. ISBN 978-80-7262-410-2.
3. LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství*. Praha, SZN, 1974. ISBN není.
4. MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. Praha, Portál, 2000. ISBN
5. MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha, Portál, 2000. ISBN
6. MATĚJČEK, Z. *Po dobrém nebo po zlém*. Praha, Portál, 2000. ISBN 80-7178-486-9.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Vyjmenujte psychické vývojové potřeby a objasněte jejich význam.
2. Definujte stav psychické deprivace a subdeprivace.
3. Vyjmenujte aktuální modely možnosti náhradní rodinné péče a zamyslete se nad jejich vlivem na psychický vývoj dítěte z hlediska vývojových potřeb.

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 5:

Vývojová charakteristika ranného dětství.

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Cílem tématu je seznámit studenty se specifiky psychického vývoje v období ranného dětství. Součástí tématu je popis vývoje dílčích psychických funkcí, jako jemná a hrubá motorika, návyky, emoce, řeč, kresba, hra, kognitivní vývoj a sociální vývoj.

Způsob výuky: téma je přednášeno částečně v rámci výuky a doplněno samostudiem. Časová dotace pro samostudium: 2 hodiny.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- reflexní charakter chování dítěte (vrozené reflexy)
- vývoj jemné a hrubé motoriky v ranném dětství (udržení hlavičky, úchop a mani-

- pulace s objekty, sezení, lezení, chůze)
- tvorba prvních návyků
- rozvoj emocí (první úsměv, hněv, strach)
- rozvoj řeči (křik, broukání, žvatlání, první smysluplně užívaná slova)
- sociální vývoj (teorie připoutání, matka jako zrcadlo pro dítě)
- vývoj vnímání (poznávání barev, rozlišování rytmu a melodie – říkanky)
- časová a prostorová orientace
- rozvoj myšlení, zvláštnosti dětských úsudků
- rozvoj dětské hry
- rozvoj dětské kresby

Klíčová slova:

vrozené reflexy, jemná a hrubá motorika, separační úzkost, negativismus, připoutání

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Ranné dětství je obdobím prudkého vývoje řady tělesných i psychických funkcí. Psychický vývoj úzce souvisí s vývojem tělesným. V rámci tohoto tématu by si student měl osvojit zákonitosti vývoje motoriky, vývoje poznání, emocí, řeči, dětské hry a kresby.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. DAVIDO, R. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. Praha, Portál, 2001. ISBN 80-7178-449-4.
2. DYTRYCH, Z. , MATĚJČEK, Z. *Jak a proč nás trápí děti?* Praha, Grada, 1997. ISBN 80-7169-587-4.
3. MIŠURCOVÁ, J. *Hra a hračka v životě dítěte*. Praha, SPN, 1989. ISBN není.
4. PREKOP, J. *Malý tyran*. Praha, Portál, 2000. ISBN 80-7178-485-0.
5. PREKOP, J. *Neklidné dítě*. Praha, Portál, 1994. ISBN 80-7178-019-7.
6. SHAPIRO, L. E. *Emoční inteligence dítěte a její rozvoj*. Praha, Portál, 1998. ISBN 80-7178-238-6.
7. UŽDIL, J. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Praha, Portál, 2002. ISBN 80-7178-599-7.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Vyjmenujte nepodmíněné reflexy, kterými je novorozenec vybaven?
2. Jakým způsobem se rozvíjí zrakové vnímání v kojeneckém věku?
3. Kdy se objevuje žvatlání a co je jeho předpokladem?
4. Charakterizujte separační úzkost.
5. Jakým způsobem ovlivňuje chování matky sebepojetí dítěte?
6. V čem spočívá podstata negativismu u batolete?
7. Popište zvláštnosti batolecího úsudku.

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 6:

Vývojová charakteristika předškolního věku.

ÚVOD A CÍL TĚMATU

Cílem tématu je seznámit studenty se specifiky psychického vývoje v období předškolního věku. Součástí tématu je popis vývoje dílčích psychických funkcí, jako vnímání, myšlení, pozornost, imaginativní procesy, sociální učení a hra.

Způsob výuky: *téma je přednášeno částečně v rámci výuky a doplněno samostudiem. Časová dotace pro samostudium: 1 hodina.*

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- globální vnímání
- nepřesné vnímání prostoru, potíže s určováním pravé a levé strany
- převaha bezděčné pozornosti, počátky úmyslné pozornosti při hře

- osvojování si návyků
- bohatá představivost a fantazie doplňovaná dětskou **konfabulací** (význam pohádek)
- období námětových her
- přeměna symbolického myšlení na názorné – předoperační stadium (**kognitivní egocentrismus, magičnost, antropomorfismus, prezentismus**)
- rozvoj tzv. egocentrické řeči
- uvolňování vázanosti na rodinu
- počátky formování „svědomí“

Klíčová slova:

konfabulace, prezentismus, egocentrická řeč, kognitivní egocentrismus, magičnost, antropomorfismus

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Předškolní věk je obdobím uvolňování vázanosti na rodinu a prudkého rozvoje sociálního učení. Vnímání je ještě globální, vyznačuje se nepřesnostmi ve vnímání prostoru i času. Převažuje stále ještě bezděčná pozornost. V tomto věku vrcholí rozvoj představivosti a fantazie a symbolické myšlení se proměňuje na názorné. Dítě se učí hrou.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. KERN, H. a kol. *Přehled psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-426-5.
2. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.
3. ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.
4. SKORUNKOVÁ, R. *Základy vývojové psychologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-956-4 .
5. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, Karolinum, 2004. ISBN 978-80-246-0841-9

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Objasněte pojem „dětská konfabulace“.
2. Jaký význam má egocentrická řeč u dítěte předškolního věku?
3. Čím je vývojově nahrazeno symbolické myšlení?
4. Co je to hlavonožec a v kterém věku dítěte se objevuje?

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 7:

Vývojová charakteristika mladšího školního věku. Školní zralost.

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Cílem tématu je seznámit studenty se specifiky psychického vývoje v období mladšího školního věku. Součástí tématu je popis vývoje dílčích psychických funkcí, jako vnímání, myšlení, pozornost, sociální učení. Student by měl rovněž pochopit podstatu a školní zralosti a oblasti, ve kterých se sleduje.

Způsob výuky: téma je přednášeno částečně v rámci výuky a doplněno samostudiem. Časová dotace pro samostudium: 1hodina.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- školní zralost
- diferencované vnímání (analýza, syntéza, systematicčnost)
- vnímání času (chápání nevratnosti času)
- rozvoj záměrné představivosti (chápání rozdílu mezi fantazií a realitou)
- vývoj paměti (k paměti dlouhodobější, záměrné, částečně logické, kvalitnějšímu vštěpování a lepšímu vybavování)
- myšlení (překonání dětského egocentrismu, tzv. prelogické myšlení, nejsou

- odlišovány podstatné souvislosti od nepodstatných)
- rozvoj slovní zásoby, hlubší chápání významu
- vliv školy (učitele a později vrstevníků) na sebehodnocení dítěte

Klíčová slova:

školní zralost, sociální role žáka, kritický realismus, diferencovanost ve vnímání

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

O mladším školním věku se hovoří jako o období snaživosti a prudkého rozvoje poznávacích funkcí. Na počátku období dítě zahajuje školní docházku. Předpokladem k úspěšnému zvládnutí nároků této nové situace je tzv. školní zralost, která zahrnuje složku tělesnou, duševní vyspělost, emoční a sociální zralost. Dítě začíná při učení zapojovat volní kontrolu, rozvíjí se záměrná paměť, představivost i pozornost. Myšlení překonává egocentrismus a postupně dochází k logickému postihování skutečnosti s nutností opory o názorné jevy. Rozvíjí se zejména analýza, diferenciací a klasifikace. Dítě je silně ovlivňováno novou sociální rolí, rolí žáka, díky které si osvojuje nové způsoby komunikace, kooperace, soupeření, skupinové role a pozice. V tomto období se jedinec potřebuje identifikovat se skupinou dětí stejného pohlaví.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. KERN, H. a kol. *Přehled psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-426-5.
2. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.
3. ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.
4. SKORUNKOVÁ, R. *Základy vývojové psychologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-956-4.
5. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, Karolinum, 2004. ISBN 978-80-246-0841-9

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Definujte školní zralost a vyjmenujte její složky.
2. Jaká jsou rizika předčasného zařazení dítěte do školy?
3. Jak ovlivňuje postoj rodičů vztah dítěte ke škole?
4. Které myšlenkové operace s v období mladšího školního věku rozvíjejí nejvíce?
5. Co přináší role školáka?
6. Jaká forma paměti převažuje u dítěte v mladším školním věku?

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 8:

Vývojová charakteristika prepubescence a pubescence.

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Cílem tématu je seznámit studenty se specifiky psychického vývoje v období staršího školního věku. Součástí tématu je popis vývoje změn tělesných, psychických, emocionálních a sociálních.

Způsob výuky: téma je přednášeno částečně v rámci výuky a doplněno samostudiem. Časová dotace pro samostudium: 1 hodina.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- fyziologické změny
- změny psychické
- logická, úmyslná paměť
- rozvoj abstraktního myšlení (chápání metafor)
- rozvoj vrstevnických vztahů, party

Klíčová slova:

prepuberta, puberta, abstraktní myšlení, vrstevnické vztahy

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Starší školní věk je obdobím pohlavního dozrávání. Vlivem pohlavních hormonů se dětské tělo mění, objevují se sekundární pohlavní znaky, završuje se tělesný růst. To vše ovlivňuje také psychiku pubescenta, které dominuje nestálost, nevyrovnanost, vysoká citlivost, rychlé a chybné zobecňování, snížená sebekritičnost, zvýšená kritičnost, zvýšená unavitelnost, kolísavé sebehodnocení, ovlivňované vnějším vzhledem dospívajícího, snaha odlišovat se od okolí, zvýšená citlivost na kritiku od okolí, zejména na nespravedlnost. Významnou změnu představuje také rozvoj abstraktního myšlení. Dítě začíná mít problémy s uznáváním rodičovské autority, silně se rozvíjí vrstevnické vztahy.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. KERN, H. a kol. *Přehled psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-426-5.
2. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.
3. ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.
4. SKORUNKOVÁ, R. *Základy vývojové psychologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-956-4.
5. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, Karolinum, 2004. ISBN 978-80-246-0841-9

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Co se děje v těle dospívajícího?
2. Jaké jsou zvláštnosti emočního prožívání u pubescenta?
3. Jaký charakter má myšlení dospívajícího?

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 9:

Vývojová charakteristika adolescence.

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Cílem tématu je seznámit studenty se specifiky psychického vývoje v období adolescence. Součástí tématu je popis identity a sebepojetí v adolescenci.

Způsob výuky: *téma je přednášeno částečně v rámci výuky a doplněno samostudiem. Časová dotace pro samostudium: 1 hodina.*

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- citová přiměřenost
- vývoj mezilidských vztahů
- hněv – reakce na frustraci (nátlak dospělých, nežádoucí projevy starších sourozenců nebo spolužáků), k uvolnění napětí – hlasitá rytmická hudba, stereotypní pohyby při tanci
- radost – situace dobré adaptace, bezpečí, jistoty (akceptace okolí, humorem uvolňované napětí, sportovní aktivity, výlety, cestování)
- citová zralost – přiměřenější reakce, zbavování se emočních problémů (citová labilita, nevyzrálost, nedostatek sebeúvěry, obavy a pochybnosti)
- kritéria citové zralosti (Crow-Crow)

Klíčová slova:

Identita, sebepojetí, citová zralost

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Pro období adolescence je příznačná snaha porozumět sobě samému, označovaná jako identita. Hledání vlastní totožnosti, od kterého se odvíjí také všechny další životní plány, probíhá v různých sférách života. Týká se oblasti profesní, ale také partnerské, sexuální a světonázorové. Adolescent je v porovnání s pubescentem citově zralejším, jeho reakce jsou přiměřenější. Dokáže přesněji vyjadřovat vlastní city a orientovat se v nich.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. KERN, H. a kol. *Přehled psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-426-5.
2. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.
3. ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.
4. SKORUNKOVÁ, R. *Základy vývojové psychologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-956-4.
5. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, Karolinum, 2004. ISBN 978-80-246-0841-9

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. V čem spočívá citová zralost u adolescenta? Jaká jsou její kritéria v pojetí Crow-Crow?
2. Čeho se adolescent v oblasti sociálních vztahů nejvíce obává?
3. Jakým způsobem si adolescentní jedinec kompenzuje zklamání?

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 10:

Vývojová charakteristika mladé dospělosti

ÚVOD A CÍL TĚMATU

Cílem tématu je seznámit studenty se specifiky psychického vývoje v období mladé dospělosti. Součástí tématu je popis nové sociální role a její vnímání oběma pohlavími.

Způsob výuky: *téma je přednášeno částečně v rámci výuky a doplněno samostudiem. Časová dotace pro samostudium: 1 hodina.*

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- vrchol životní vitality, expanzivnosti a optimismu
- uzavření manželství, založení rodiny, dosažení plné sociální a ekonomické samostatnosti
- ženy - naplňování mateřského instinktu, konflikt rolí matky, manželky a zaměstnané ženy
- muži – silná tendence k sebeprosazení, vysoká čínorodost

Klíčová slova:

závazky dospělého věku, mateřství a otcovství, konflikty ženských rolí

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Vstup do mladé dospělosti je provázen ukončením období experimentování s nejrůznějšími rolími a příležitostmi a přijetím závazku. Mladý dospělý se stává sociálně a ekonomicky nezávislým na rodičích, zpravidla má partnera a směřuje k založení rodiny. Mužská a ženská role se začíná zřetelněji rozcházet.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. KERN, H. a kol. *Přehled psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-426-5.
2. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006.

ISBN 80-247-1284-9.

3. ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha:Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.
4. SKORUNKOVÁ, R. *Základy vývojové psychologie*. Hradec Králové:Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-956-4 .
5. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*.Praha: Portál, Karolinum, 2004. ISBN 978-80-246-0841-9

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. V čem se výrazně odlišuje život mužů a žen ve věku mladé dospělosti?

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 11:

Vývojová charakteristika střední a zralé dospělosti.

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Cílem tématu je seznámit studenty se specifiky psychického vývoje v období střední a zralé dospělosti. Součástí tématu je popis vývojových tělesných a psychických změn i postižení změn sociální role.

Způsob výuky: téma je přednášeno částečně v rámci výuky a doplněno samostudiem. Časová dotace pro samostudium: 1 hodina.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- možnost využívání bohatých životních a pracovních zkušeností
- počátek deficitu některých fyzických funkcí, involuce
- klimakterium
- odchod dětí z rodiny

Klíčová slova:

klimakterium, involuční procesy, deficit fyzických funkcí

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Střední dospělost je spojena s pocíty životní stabilizace a plné produktivity. Jedinec podává suverénní výkon v oblasti profese a mnohdy se angažuje i ve veřejném životě. Některé fyzické funkce se však začínají zpomalovat, např. zraková ostrost. Intelektové schopnosti však nebývají narušeny. Mezi 40. a 50. rokem života muži i ženy čelí fyzickým a psychickým změnám v souvislosti s klimakteriem. Ke konci období se mění rovněž jejich sociální život, po odchodu dětí z rodiny partneři zůstávají bydlet sami.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.
2. ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.
3. SKORUNKOVÁ, R. *Základy vývojové psychologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-956-4.
4. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, Karolinum, 2004. ISBN 978-80-246-0841-9
5. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Jak se vyvíjí profesní výkonnost v tomto období?
2. Co je to klimakterium a jaké změny přináší?
3. Jak se mění život manželů po odchodu dospělých dětí z rodiny?
4. Co jsou to involuční procesy?

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 12:

Vývojová charakteristika stárnutí a stáří.

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Cílem tématu je seznámit studenty se specifiky psychického vývoje v období stáří. Součástí tématu je popis vývojových tělesných a psychických změn i postižení změn sociální role.

Způsob výuky: *téma je přednášeno částečně v rámci výuky a doplněno samostudiem. Časová dotace pro samostudium: 1 hodina.*

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- stáří jako souhrn biologických a psychologických změn, které jsou nezvratné
- tělesná omezení, snížení výkonových hodnot většiny tělesných i psychických funkcí
- některé osobnostní vlastnosti – vystupňované (zkarikované)
- poruchy sebedůvěry, sociálních a citových kontaktů
- odchod do důchodu (ekonomické, sociální, zaměstnanecké změny, v organizaci denního režimu)

- možnost dalšího rozvoje osobnosti a směřování k vrcholu života

Klíčová slova:

involuce, identita starého člověka

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Stáří je obdobím masivního nástupu involučních tělesných i psychických změn, které jsou nevratné. Odchod do důchodu má za následek změnu sociální role starého člověka a nutnost přebudovat vlastní identitu. Na druhou stranu je stáří obdobím možností věnovat se zájmům, rodině a přátelům.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

1. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.
2. ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.
3. SKORUNKOVÁ, R. *Základy vývojové psychologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-956-4.
4. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Co všechno s sebou nese odchod jedince do důchodu?
2. Definujte stáří.
3. Jak se mění identita starého člověka?

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 13:

Opakování.

ÚVOD A CÍL TĚMATU

Cílem tématu je syntéza všech předchozích témat do kontinuálního celostního pohledu na fungování osobnosti člověka v průběhu celé ontogeneze. Studenti se seznámí s pojmem času jako základním prvkem vnímání vývoje. Součástí tématu je integrace teoretických poznatků s individuálními zkušenostmi studentů.

Způsob výuky: *téma je realizováno v rámci výuky v celém rozsahu.*

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- čas, rytmus
- chronos a kairos
- rytmus jako základní potřeba psychický vývoj člověka

Klíčová slova:

chronos, kairos, rytmus

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Lidský život bezprostředně souvisí s pojmem času. Ten můžeme vnímat ve dvou kvalitách. „Kairos“ jako čas příhodný k něčemu (např. školní zralost, čas vhodný k založení rodiny) a „chronos“ , lineární čas, kde přítomnost je spojená s minulostí a může ovlivňovat budoucnost (např. vývoj charakteru člověka). Rytmicita prolíná celým životem a je jedním ze základních předpokladů zdravého vývoje.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

PATOČKA, J. *Péče o duši I*. Praha: OIKOMENH, 1996. ISBN 80-86005-24-0

SOKOL, J. *Čas a rytmus*. Praha: OIKOMENH, 2004. ISBN 80-72-98-123-4

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Pokuste se rozdíel mezi pojmem čas a rytmus.
2. Proč je rytmus pro vývoj naší psychiky důležitý?
3. Uveďte příklady rytmu, do kterého člověk vstupuje v prvním a druhém sedmiletí.
4. Uveďte příklad chronos a kairos v současnosti.